

JOSEF BOHUSLAV FOERSTER 30. 12. 1859 - 29. 5. 1951

„Josef Bohuslav Foerster je jedna z posledních renesančních osobností, které se na vynikající úrovni vyjadřovaly k hudbě, filosofii, literatuře i výtvarnému umění. Ve všech oborech měl hluboké znalosti. Jeho životní credo bylo: sloužit kráse, lásce a Bohu,“ napsal skladatel Jan Hanuš v roce 2001.

Významný český hudební skladatel Josef Bohuslav Foerster pocházel z rodiny s bohatou hudební tradicí. Otec byl vynikajícím varhaníkem, působil jako regenschori v pražských chrámech, vyučoval hře na varhany a koncertoval. *„Narodil jsem se 30. prosince 1859 v Praze na Malé Straně na ostrově Kampa zvaném,“* napsal ve své knize *Stůl života* (1920) budoucí skladatel a pokračuje: *„Po večeři bylo ticho. Otec pracoval, matka znavená usínala, my děti seděly u svých knih. Tu slýchávaly jsme vždy hudbu vážnou, hudbu uměleckou. Byl malý a já spal v šuplíku pod pianem. Hrávalo se dlouho, nejdnou jsem usnul za zvuků krásné hudby.“* Hudební prostředí rodiny formovalo Josefa Bohuslava od útlého dětství. Hudební talent, ale i vlohy literární se začaly projevovat záhy. Učil se hrát na klavír, varhany i violoncello. Otec, který poznal tvrdý život hudebníka z povolání, si přál, aby se syn věnoval nějakému výnosnějšímu zaměstnání. Josef Bohuslav Foerster tedy vstoupil po maturitě na techniku.

Síla rodové tradice a láska k umění však převážily, a tak dvacetiletý Foerster vstoupil na varhanickou školu, kterou ukončil po třech letech (1882). Foerster měl od mládí vřelý vztah ke Smetanovi, jako chlapec mu doručoval otcovy dopisy. Zpíval ve sboru v opeře Libuše při slavnostním otevření Národního divadla. Znal se osobně s Antonínem Dvořákem. Jeho sklony k literatuře, malířství i divadlu se také rozvíjely. Psal verše, hrál se svými přáteli divadlo (chtěl být hercem), psal hudební kritiky. V roce 1884 se stal hudebním referentem Národních listů. Věnoval se vyučování hudby a zároveň působil jako varhaník (1882-1888), později byl ředitelem kůru u Panny Marie Sněžné na Jungmannově náměstí. Stával se známou a uznávanou autoritou. V Praze se seznámil s P. I. Čajkovským a napsal svou první kritickou studii o E. Griegovi (1980).

Osobní život Josefa Bohuslava Foerstra hluboce ovlivnila láska k význačné operní zpěvačce Bertě Lautererové, s níž se roku 1888 oženil. Vznikl harmonický vztah dvou uměleckých osobností, který trval téměř 50 let.

V roce 1893 dostala paní Foersterová nabídku angažmá v Městském divadle v Hamburku. Manželé se přestěhovali do Hamburku a zůstali zde až do roku 1903. Foerster se věnoval vyučování a stal se hudebním kritikem. Navštěvoval koncerty, výstavy, opery i činohry, ve volných chvílích komponoval. Seznámil se s dirigentem Gustavem Mahlerem. Oba spojovalo hluboké přátelství. Řešili společně i filozofickou problematiku moderní symfonie. Z těchto podnětů zkomponoval Foerster *Symfonii č. 3 D dur* (1894-1895). V Hamburku vytvořil v letech 1895-1897 *Evu*, první českou

tragickou operu z venkovského života; libreto napsal sám podle dramatu G. Preissové *Gazdina roba*. Zde vznikl rovněž impuls k *Symfonii č. 4 c moll, Veliká noc* (též *Velikonoční*) (1905). Je to hluboké zamyšlení nad životem a smrtí, samotou a utrpením. Typické je Foerstrovo vyznění – vítězství života, lásky a vykoupení.

Následují léta vídeňského pobytu (1903-1911), kam Foerster následoval manželku Bertu, která patřila k největším sopranistkám své doby. Do Vídně odjela Berta na popud Gustava Mahlera, který se stal šéfem Dvorní opery ve Vídni. Foerster se ve Vídni věnoval pedagogické činnosti, působil dále jako hudební kritik, hodně spolupracoval s českou menšinou. Své významné skladby posílal do Čech, mnohé z nich dirigoval Oskar Nedbal. S domovem udržoval Foerster pravidelný kontakt. Často trávil v Čechách letní prázdniny – měl rád Český ráj, Slovácko. Cestoval i v cizině – v Itálii, Francii (někdy s bratrem Viktorem, malířem, s nímž jej pojily společné zájmy). Z cest se dochovaly i četné Foerstrové obrazy. Své vzpomínky zachytil i literárně – v pamětech *Poutník* (1929) a *Poutníkovy cesty* (1932).

V roce 1918 vznikla samostatná Československá republika. Téměř šedesátiletý Foerster se rozhodl k návratu domů se svou paní a synem Alfrédem (1905-1921). Byl to návrat téměř po čtvrt století, návrat do milované vlasti, přesto provázený rozpaky. Problémy byly s bydlením, nastaly starosti existenční. Foerster se stal špatně placeným profesorem na konzervatoři, později získal místo na mistrovské škole. V roce 1921 postihla Foerstrovu krutá rána – v 16 letech zemřel jejich jediný syn. Bolest zasáhla Foerstra plnou silou, bezútešně; až milosrdný čas otupil ostří a Foerster začal komponovat a věnovat se hudbě. Vyučoval, měl na žáky velký vliv. Zároveň začalo jeho dílo pronikat do širších kruhů a zapsalo se do obecného povědomí.

Mezi válkami patřil Foerster k největším autoritám českého kulturního života. Byl jmenován čestným doktorem Karlovy univerzity, byl zvolen prezidentem České akademie věd a umění. V roce 1945 byl jmenován národním umělcem, stal se čestným členem téměř všech našich hudebních spolků.

Josef Bohuslav Foerster zemřel 29. května 1951 na svém letním sídle ve Vestci u Staré Boleslavi ve věku 92 let.

Foerstrovo dílo je velmi rozsáhlé a všestranné. Roste z české tradice, jeho hudba je plná melodie a české zpěvnosti. Foerster je lyrik, jeho hudba vyvěrá z hlubokých citových prožitků a je vždy kultivovaná a noblesní. Výrazným prvkem jeho tvorby je hluboká meditace a duchovní rozměr. Psal orchestrální skladby (5 symfonií), koncerty, symfonické básně, četné komorní skladby (tria, kvartety), instrumentální skladby (především pro klavír). Napsal scénickou hudbu ke hrám (např. *Strakonický dudák, Večer tříkrálový*). Z operní tvorby jsou vedle opery *Eva* významné také opery *Debora* (1891) a *Jessika* (1905). Vedle Zdeňka Fibicha složil Foerster největší množství melodramů – *Tři jezdci, Romance štedrovečerní* (na slova Jana Nerudy) a další.

Foerster vytvořil stovky písní na texty českých i světových básníků. Vokální tvorba vyhovovala jeho literárnímu zaměření i jeho lyrismu – např. *Polní květy, Čisté chvíle, Písně soumraku, Milostné písně*. Největší popularitu získaly skladby sborové. Lásky ke sborovému zpěvu byla součástí kantorské

tradice. Foerstrovi byl blízký především Josef Václav Sládek, na jehož texty vznikly slavné mužské sbory – *Devět mužských sborů* (součástí je např. *Oráč*, *Polní cestou*, *Velké, širé rodné lány*), *Svatý Václave*, *Vzhůru spáči!*, *Máj* a mnohé další. Staly se pevnou součástí repertoáru mužských, převážně učitelských sborů.

Josef Bohuslav Foerster je nositelem české hudební tradice. Dnes je jeho dílo neprávem opomíjeno. Jeho umělecký odkaz, hluboká vzdělanost a všestrannost i mravní poselství jsou v dnešní rychlé a povrchní době znovu aktuální.